

seguir la trajectòria d'algunes entitats o caracteritzar-ne els dirigents. Simultàniament, els autors aborden la important funció que, a través de la creació d'espais o centres de trobada comuna, han exercit algunes de les entitats estudiades a l'hora de fomentar la sociabilitat entre els habitants del municipi navatenc i definir-ne la seva identitat col·lectiva. En aquest sentit, cal recordar que el llibre té el seu origen en la commemoració del cinquantè aniversari de la posada en funcionament de la sala d'actes del centre cívic de la localitat. Per altra banda, el treball il·lustra clarament l'evolució que ha seguit la gestió de la política assistencial al camp català fins als nostres dies d'ençà d'aquell primitiu sistema de caixes rurals de fa poc més de cent anys. De fet, la radiografia d'una comunitat rural com la de Navata que proposa aquest llibre constata, en darrer terme, la transformació socioeconòmica que ha experimentat el camp català en el transcurs d'aquest segle XX, a causa entre altres factors de la introducció del sistema capitalista a pagès, la mecanització i la davallada de la renda de la terra. D'aquí la importància d'aquesta obra, doncs, per entendre un món cada vegada més canviat però sense el qual no es pot comprendre la realitat present.

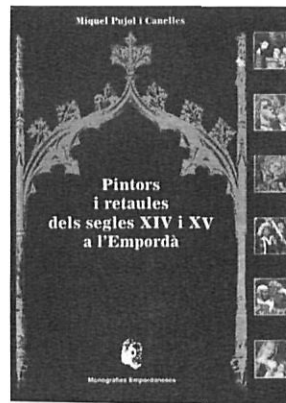
Marc Auladell Agulló

Els retaules gòtics de l'Empordà

PUJOL I CANELLES, Miquel.
Pintors i retaules dels segles XIV i XV a l'Empordà.
 Monografies Empordaneses, 9.
 Ed. Institut d'Estudis Empordanesos.
 Figueres, 2004.
 314 pàgines.

Aquest nou llibre del mossèn Miquel Pujol i Caselles és un exhaustiu estudi de la pintura gòtica de l'Alt i el Baix Empordà. El buidatge dels protocols notariais de Castelló d'Empúries des del segle XIII fins al segle XV li ha permès donar a conèixer els noms dels principals pintors i escultors que treballaren a la capital comtal, així com revelar-nos la seva rica producció artística.

Mossèn Pujol aporta noves dades sobre autors ja coneguts ampliant la seva cronologia biogràfica o bé la llista d'obres realitzades, però la importància i singularitat d'aquest estudi rau en el fet que no se centra únicament a donar una llista de noms dels tallers i nissagues artístiques, sinó que va més enllà, tot situant aquests artesans i les seves obres en el context dels principals corrents de la pintura gòtica catalana: un primer període conegut com a gòtic lineal, provinent de França i caracteritzat per la major importància que pren el dibuix lineal per sobre del color, un segon període italogòtic —introduït a Catalunya per l'artista Ferrer Bassa, el qual va fer una

estada a Itàlia, i basat en la suavitat cromàtica dels colors emprats i en l'expressió continguda, serena i elegant de les figures—, i un darrer període conegut com a gòtic internacional, que centra l'atenció en els artistes de Flandes i que comporta un llenguatge més naturalista, amb una atenció molt particular per la descripció minuciosa dels detalls i una gamma de colors més suaus.

L'estudi també ens permet constatar com Castelló d'Empúries esdevé durant aquests segles un important centre artístic pel volum d'artesans que hi resideixen i hi treballen. En paraules de l'autor del llibre, «Castelló esdevé un veritable fogar de tallers pictòrics». Mossèn Pujol esmenta com a factors que afavoreixen aquesta situació el fet de ser la capital del comtat d'Empúries, la construcció de l'església catedralícia que va atraure diversos artesans forans i finalment la seva situació geogràfica, a mig camí entre dos dels grans centres artístics: Girona i Perpinyà.

La segona part del llibre està destinada a l'anàlisi iconogràfica, estilística i bibliogràfica de les obres pictòriques empordaneses d'aquest període que han sobreviscut al temps i s'han conservat en diversos museus i fundacions —el Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), la Fundació F. Godia de Barcelona, el Museu d'Art de Girona (Md'A)—, així com d'altres de les quals només en tenim constància gràcies a fotografies.

L'obra finalitza amb la transcripció d'un compendi documental de noranta-cinc protocols, setanta dels quals són inèdits, que ens evidencien la pacient i important tasca de recerca feta per part de mossèn Pujol.

Núria Roura Armangué

Anàlisi d'un procés migratori

FARJAS BONET, Anna.

Teregunné. Els immigrants gambians: un viatge d'anada i tornada.
 Diputació de Girona. Girona: 2003.
 256 p. + il., gráf., taules

Teregunné. Els immigrants gambians: un viatge d'anada i tornada és un llibre d'Anna Farjas i suposa una adaptació de la tesi de doctorat que l'autora va realitzar al principi de 2000. Ens trobem